

Dawid Kaszuba

Zarządzanie bezpieczeństwem w szkole w aspekcie profilaktyki

Nauczyciel i Szkoła 1-2 (46-47), 151-156

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zarządzanie bezpieczeństwem w szkole w aspekcie profilaktyki

Zapewnienie bezpieczeństwa w placówkach szkolnych jest jednym z najważniejszych, oprócz wymiaru edukacyjnego, elementów działania państwa. Działanie to określone jest już w początkowych zapisach ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, gdzie ustawodawca w sposób jednoznaczny określa zasady funkcjonowania oświaty w Polsce, wskazując w art. 1 pkt. 10 na utrzymywanie bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki w szkołach i placówkach¹. Odpowiedzialność za utrzymywanie bezpiecznych warunków w placówkach szkolnych ciąży zaś na dyrektorze, który zgodnie z art. 39 ust. pkt. 5a tejże ustawy wykonuje zadania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa *uczniom i nauczycielom* w czasie zajęć organizowanych przez szkołę lub placówkę. Tego rodzaju zapisy pokazują, jak ważne są zasady bezpieczeństwa w każdej placówce edukacyjnej, począwszy od przedszkoli aż do szkół ponadgimnazjalnych. Niemniej jednak, należy pamiętać, że nie tylko na dyrektorach ciąży obowiązek zapewnienia bezpieczeństwa uczniom, ale również, a może przede wszystkim na nauczycielach, wychowawcach bezpośrednio stykających się z dziećmi i ich problemami. To często nauczyciel może być pierwszą osobą, która dostrzeże niepokojące zjawisko, bądź do której uczeń się zwróci z prośbą o pomoc lub poradę. Nauczyciel jako pierwszy może też dostrzec pewne niepokojące zjawiska, symptomy świadczące o niebezpieczeństwie dla szkoły, poszczególnych uczniów lub też konkretnych osób postronnych. Jako pierwszy może też podejmować skonkretyzowane działania zapobiegawcze eskalacji danego zjawiska. Stąd też możemy w kontekście szkoły mówić o pewnego rodzaju instytucji mieszczącej się w systemie bezpieczeństwa obywatelskiego. Dlatego też istnieje konieczność odpowiedniego, w pełni profesjonalnego zarządzania bezpieczeństwem w tego rodzaju placówkach.

Zarządzanie to – najprościej rzecz ujmując – nic innego jak organizowanie danej instytucji w sposób systemowy, umożliwiający jej funkcjonowanie i wykonywanie określonych zadań. Zdaniem B. Glińskiego „Zarządzanie to działanie zmierzające do spowodowania funkcjonowania rzeczy, organizacji lub osób podległych zgodnie z celami zarządzającego”². „Zarządzanie to również zestaw działań (obejmujący planowanie i podejmowanie decyzji, organizowanie, przewodzenie i kontrolowanie) skierowanych na zasoby organizacji (ludzkie, finansowe, rzeczowe i informacyjne) i wykonywanych z zamiarem osiągnięcia

---

¹ Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z r. 2004 Nr 256 z późn. zm.).

² B. Gliński, *Mała encyklopedia ekonomiczna*, Warszawa 1974, s. 929.

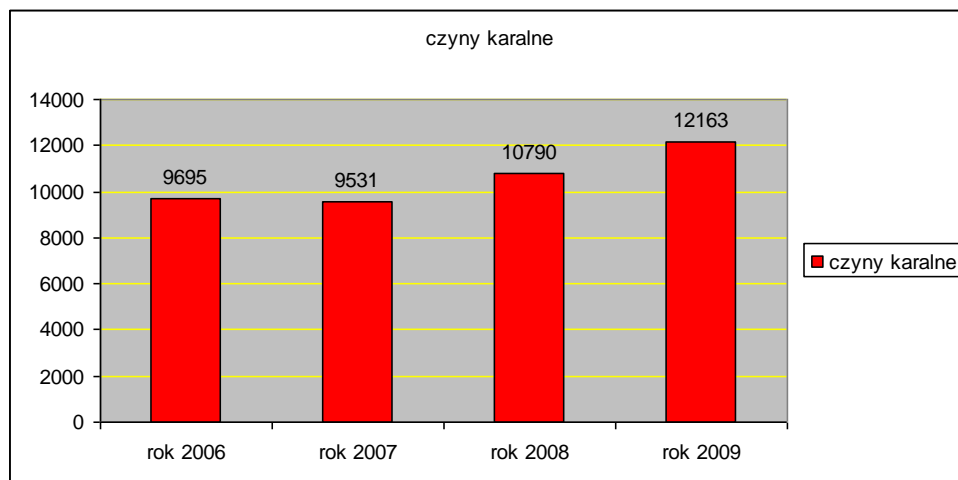
celów organizacji w sposób sprawny i skuteczny”³. Idąc dalej tym tokiem, możemy stwierdzić, że celem w zarządzaniu bezpieczeństwem w szkole będzie realne poczucie bezpieczeństwa wszystkich osób w niej się znajdujących, czyli uczniów, nauczycieli oraz rodziców. Realne poczucie bezpieczeństwa będzie zaś odczuwalne wówczas, gdy na terenie danej placówki będą podejmowane działania uświadamiające i aktywizujące społeczność szkolną – profilaktyka – ale również, kiedy w przypadku naruszeń norm bądź pojawiających się symptomów patologii będą podejmowane konsekwentne czynności natury prawnej – konsekwencja w działaniu.

Na terenie placówki szkolnej bezpieczeństwem zarządza, jak już wskazano, przede wszystkim dyrektor, który swe obowiązki realizuje przy współpracy z nauczycielami oraz szeregiem instytucji, wśród których znajdują się: sąd, policja, Państwowa Straż Pożarna i Straż Miejska.

Gama zagrożeń mogących zaistnieć na terenie szkoły jest niezmiernie szeroka, począwszy od np. masowego zatrucia, pożaru, katastrofy budowlanej, na aktach wandalizmu, pobic i zamachów terrorystycznych kończąc. Większość z nich, choć realna, raczej nie stanowi w codziennym funkcjonowaniu placówki bezpośredniego zagrożenia. Jako najpowszechniejsze zagrożenia, z którymi styka się szkoła, wymienić należy te najbardziej pospolite, czyli drobne kradzieże, przemoc rówieśnicza i wreszcie zagrożenia o podłożu patologicznym, takie jak alkoholizm czy narkomania.

W ostatnich latach ilość zdarzeń wśród nieletnich sprawców czynów karalnych miała niestety tendencję wzrostową. Wśród dominujących należy wskazać na czyny wypełniające znamiona przestępstw przeciwko mieniu, które rokrocznie znajdują się na czele najczęściej popełnianych przez osoby nieletnie.

Wyk. 1. Dane dotyczące ilości czynów karalnych dokonanych przez osoby nieletnie na terenie województwa śląskiego w latach 2006–2009

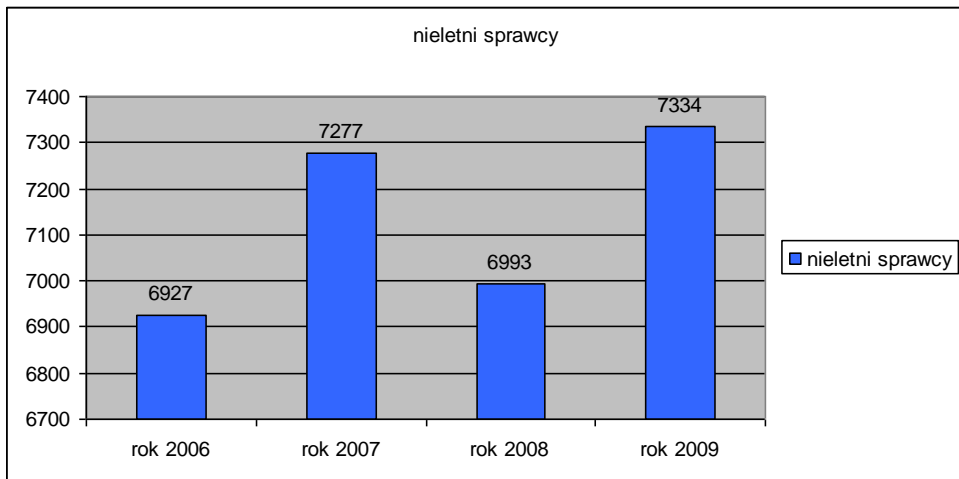
Źródło: Wydział Prewencji KWP w Katowicach.

³ R.W. Gryfin, Podstawy zarządzania organizacjami, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005, s.6.

Zauważalny wzrost czynów dokonanych przez osoby nieletnie w minionym 2009 r. kształtował się na poziomie 1373 czynów więcej w porównaniu do analogicznego okresu r. 2008. Dane te obrazują ogólnokrajową tendencję w przestępczości w ogóle. Niemniej jednak, porównując te wartości do r. 2007, zauważyć możemy wzrost w ilości popełnionych przez nieletnich czynów aż o 2632, co już poważnie powinno zastanawiać w doniesieniu do przyczyn tego stanu rzeczy.

Ciekawie prezentują się dane dotyczące nieletnich sprawców wskazanych czynów karalnych (Wykres 2). Dostrzec można również i tu tendencję wzrostową, choć już nie tak drastyczną, jak to ma miejsce w przypadku ilości dokonanych przez nich czynów karalnych.

Wyk. 2. Nieletni sprawcy czynów karalnych na terenie województwa śląskiego w latach 2006–2009

Część z przedstawionych czynów karalnych została dokonana przez nieletnich na terenie szkół województwa śląskiego. Często też sprawcy czynów zostali tam właśnie zidentyfikowani. Pojawia się pytanie, czy akurat ten fakt należy traktować negatywnie czy też wręcz przeciwnie?

Odpowiadając na tak postawione pytanie, stwierdzić można, że z jednej strony dokonywanie bądź ujawnianie czynów karalnych na terenie placówek edukacyjnych należałoby traktować negatywnie, gdyż nadal teoretycznie należałoby szkołę traktować jako miejsce nie w pełni bezpieczne. Z drugiej zaś strony ujawnianie faktu popełnienia czynu karalnego na terenie szkoły bądź w jej pobliżu może świadczyć o coraz lepszym zarządzaniu placówkami szkolnymi i dążeniu kadry nauczycielskiej do zminimalizowania anonimowości nieletnich sprawców czynów karalnych, a co za tym idzie – dążeniu również do realizacji konsekwentnej polityki prawnej obowiązującej w tej materii⁴.

⁴ Przepisy Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich z 26 października 1982 r. obligują wszelkie instytucje państwowe do podejmowania działań w przypadku powzięcia informacji o demoralizacji nieletniego czy popełnieniu czynu zabronionego. Obowiązek ten znajduje również swój wyraz w Kodeksie Postępowania Karnego

Mając na względzie zagrożenia bezpieczeństwa na różnych poziomach edukacji szkolnej, konieczne jest podejmowanie skutecznych metod przeciwdziałania tej sytuacji. Jedną z nich niewątpliwie jest profilaktyka, która realizowana w sposób właściwy może w znaczny sposób przyczynić się do ograniczenia zjawisk nakierowanych na wykołajenie społeczne.

Profilaktyka powinna redukować przypadki niedostosowania społecznego. Powinna uprzedzać stany zagrożenia moralnego, zdrowotnego, kulturalnego, społecznego, aby uchronić jednostki i grupy danej populacji przed niepożądanymi odchyleniami od stanów normalnych⁵. Profilaktykę możemy zdefiniować jako „ogół działań zapobiegawczych niepożądanym zjawiskom w rozwoju i zachowaniu się ludzi”⁶. W literaturze przedmiotu możemy wyróżnić trzy poziomy profilaktyki:

1. **Profilaktyka pierwszego stopnia** (pierwszorzędowa) obejmująca środki, które umożliwiają zwalczanie zasadniczych przyczyn patologii, promocję zdrowia psychicznego i fizycznego oraz przedłużanie życia człowieka.

2. **Profilaktyka drugiego stopnia** (drugorzędowa) określająca postępowanie, które zmierza do ujawnienia i eliminowania, możliwie najszybciej, wszelkiego rodzaju niedostosowań i zaburzeń osobowości, zanim nastąpi stan charakterystyczny dla danego zjawiska patologii.

3. **Profilaktyka trzeciego stopnia** (trzeciorzędowa) oznacza interwencję, która ma na celu zapobiec komplikacjom i następstwom społecznym z powodu wystąpienia stanu dewiacji⁷.

Najczęstszą formą organizacyjną realizowania profilaktyki są programy profilaktyczne. Podstawą prawną uchwalania programów profilaktycznych na terenie szkół jest zapis art. 54 ust. 2 pkt. 1b, który mówi, że między innymi do kompetencji rady rodziców należy uchwalanie w porozumieniu z radą pedagogiczną programu profilaktyki dostosowanego do potrzeb rozwojowych uczniów oraz potrzeb danego środowiska, obejmującego wszystkie treści i działania o charakterze profilaktycznym skierowane do uczniów, nauczycieli i rodziców⁸. Takiego programu nie uchwała się w szkołach artystycznych, w których nie prowadzi się kształcenia ogólnego. Natomiast jeżeli rada rodziców w terminie 30 dni od dnia rozpoczęcia roku szkolnego nie uzyska porozumienia z radą pedagogiczną w sprawie programu profilaktycznego, program ten ustala dyrektor szkoły w uzgodnieniu z organem sprawującym nadzór pedagogiczny. Program ustalony przez dyrektora szkoły obowiązuje do czasu uchwalenia programu przez radę rodziców w porozumieniu z radą pedagogiczną⁹.

W praktyce szkoła często współuczestniczy w programach przygotowanych przez inne podmioty zajmujące się działalnością na rzecz bezpieczeństwa, za-

---

z 1997 r., a ściślej w art. 304 §2, gdzie wskazany jest obowiązek niezwłocznego poinformowania policji bądź prokuratury przez instytucje państwowe lub samorządowe, które dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu.

⁵ http://pl.wikipedia.org/wiki/Profilaktyka_spo%C5%82eczna.

⁶ W. Okoń, *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 1992, s. 228.

⁷ S. Jedlewski, *Młodzież niedostosowana społecznie*. [W:] *Encyklopedia pedagogiczna*, red. W. Pomykało, Warszawa 1993, s. 379–380.

⁸ Ustawa o systemie oświaty, tamże.

⁹ Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z r. 2004 Nr 256 z późn. zm.).

pobiegania zagrożeniom czy mającym za zadanie niesienie pomocy osobom niepełnoletnim. Wśród tych instytucji na czoło wysuwa się policja jako instytucja ukierunkowana na zapewnienie bezpieczeństwa publicznego, która również ustawowo zobligowana jest do podejmowania czynności zapobiegawczych. Ustawa o Policji w art. 1 ust. 2 pkt. 3 mówi, że między innymi do podstawowych zadań policji należy inicjowanie i organizowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi¹⁰. Tego rodzaju zapis świadczy, jak ważne w policji jest działanie na rzecz profilaktyki społecznej, w tym skierowanej do dzieci i młodzieży. Wśród najpopularniejszych programów profilaktycznych współrealizowanych przez szkołę i policję należy hasłowo wymienić programy: „Bezpieczna szkoła”, „Bezpieczne Gimnazjum”, „Bezpieczny uczeń” itp. Oczywiście nie sposób wymienić wszystkich programów, z których duża część działa na poziomie lokalnym albo tylko na poziomie danej placówki szkolnej. Nie sposób również opisać wszystkich profilaktycznych programów autorskich, których inicjatorami są nauczyciele. Niemniej samo działanie zmierzające do zwiększenia świadomości młodych ludzi jest kierunkiem słusznym i pożądanym, zwłaszcza w obrębie szkół. Warto w tym miejscu podkreślić również ważną rolę programów edukacyjnych kierowanych do uczniów, które bazują na dofinansowaniu ze środków Unii Europejskiej. Programy te często realizowane są przy wsparciu wielu ekspertów i trenerów mających olbrzymie doświadczenie w pracy z dziećmi i młodzieżą. To z kolei pozwala na w pełni profesjonalne przekazanie wiedzy w wielu dziedzinach życia, w tym bezpieczeństwa publicznego.

Pojawia się więc pytanie, jakie zjawiska możemy ograniczyć dzięki czynnościom profilaktycznym?

Dzięki prowadzeniu działań profilaktycznych istnieje możliwość w sposób zdecydowany ograniczyć zjawiska, takie jak alkoholizowanie czy narkotyzowanie się uczniów. Czyli te symptomy, które najbardziej rzutują na funkcjonowanie społeczne i stanowią przyczynę wielu konfliktów i zdarzeń nawet o charakterze przestępczym. Ponadto dzięki odpowiedniemu prowadzeniu działań o wymiarze profilaktycznym istnieje możliwość zredukowania poziomu agresji wśród młodych ludzi, co jest niezwykle istotne w kontekście kształtowania odpowiednich postaw i zachowań całych klas bądź całej szkoły. Odpowiednio prowadzone działania profilaktyczne ukierunkowane na zwiększenie świadomości w zakresie postępowania na wypadek zaistnienia konkretnego zagrożenia przysłużyć się mogą również do zapobiegnięcia wielu zdarzeniom o znamionach terroryzmu. W tym zakresie właściwie przekazane treści mogą dosyć istotnie wpłynąć na minimalizację zagrożeń w przypadku zamachu, do których w ostatnich latach coraz częściej dochodzi na świecie. Przykładem takich tragicznych zdarzeń niech będzie chociażby zamach dokonany na terenie liceum Columbine High School, który miał miejsce 20 kwietnia 1999 r., w Gimnazjum Gutenberga w Erfurcie 26 kwietnia 2002 r. czy w niemieckim

---

¹⁰ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z r. 1990 Nr 30 poz. 179 z późn. zm.).

Winnenden, gdzie 11 marca 2009 r. na terenie szkoły zginęło 15 osób. Te zdarzenia pokazują, jak ważna jest świadomość zagrożenia, ale również i umiejętność odpowiedniego postępowania w przypadku jego zaistnienia.

Reasumując, należy stwierdzić, że właściwe realizowanie zarządzania bezpieczeństwem na terenie placówki szkolnej wymaga systemowych rozwiązań z ukierunkowaniem na profilaktykę jako ten element, który bezspornie podnosi świadomość uczniów na temat przyczyn zagrożeń i zjawisk niezgodnych z prawem. Ważne jednak, by działania profilaktyczne pełniły rolę stymulującą do zmiany zachowań negatywnych jednostki oraz środowiska, w którym ta jednostka się wychowuje. Bez uświadamiania ukierunkowanego na zmianę niewłaściwych postaw i zachowań nie ma mowy o osiągnięciu sukcesu w zapobieganiu i zwalczaniu czynników niepożądanych.

Bibliografia

- Gliński B., *Mała encyklopedia ekonomiczna*, Warszawa 1974.
- Gryfin R. W., *Podstawy zarządzania organizacjami*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.
- Jedleński S., *Młodzież niedostosowana społecznie*. [W:] *Encyklopedia pedagogiczna*, red. W. Pomykało, Warszawa 1993.
- Okoń W., *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 1992.
- Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z r. 2004 Nr 256 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji (Dz. U. z r. 1990 Nr 30 poz. 179 z późn. zm.).
- http://pl.wikipedia.org/wiki/Profilaktyka_spo%C5%82eczna.

Summary

School safety management in the aspect of prevention

In his article, Dawid Kaszuba brings up the issue of security management on school grounds. Presenting data on unlawful acts committed by minors in the region of Silesia, he stresses the need to carry violence prevention programs aiming at increasing students and teachers' awareness in the field of public security. He also points to system solutions as the ones which may reduce the number of criminal acts in schools. There is also practical guidance for how and where one should seek support, and what school management can do in order to avoid incidences threatening students' health and lives.